

Tavaszi kibábozódás

Róka Zsuzsa

Évszázadnyi szűkölködés után kinyújtózik az Állatkert: a régiek mellett új területeit is hatókörébe vonta egy nagyívű elképzelés. Ennek jegyében idén tavasszal is látványos változások várhatók: városképet, mentalitást egyaránt formáló, sokszínűségükben is egységes újdonságok születnek a Liget peremén.



Hans Götzinger akvarellje

A főigazgatóval, *Persányi Miklóssal* történelmi térképekre hajolva azonosítjuk az Állatkert 162 éve kijelölt eredeti területét és az abból koronként „kiharapott”, funkciókat váltogató részeket. A történelmi Ligethez tartozott területeik legtöbbjét mára visszakapták, megtetézve a szomszédos, a Hungária körútig érő herminamezei részekkel. Ez utóbbi térségben a népszórakoztatás különböző igényű intézményei követték egymást a millenniumi ünnepek Ós-Budavárától a Vurstlin és az Angolparkon át a végül szinte rozsdávozezté hanyatlott, 2014-ben bezárt Vidám Parkig.

Vár áll majd, már nem kőhalom...

– És itt van még „ékként” a Fővárosi Nagycirkusz: mögötte vagy egy évszázadon át bújta meg a gazdasági udvarunk. Amikor ugyanis a Millennium után csődbe jutott társulati Kertet 1907-ben átvette a szé-

kesfőváros, teljesen újjá is építette 1908 és 1912 között, *Bárczy István* főpolgármester négymillió aranykoronás költségű programjának keretében, a későbbi főigazgató, *Lendl Adolf* zoológus tervei szerint. *Kós Károly*, *Zrumecky Dezső*, *Neuschloss Kornél* világszép szecessziós állatházakat tervezett bele. Az akkori kertszervezési logika a kert belsejéből az északi peremre toltta ki a kevésbé romantikus, ám létfontosságú kiszolgáló feladatokat. Végvidék, választóvonal jött létre itt, a profiltisztítás jelszavával kitelepített „Külső Mutatónyos Telep”. Ez a rész, amely a Hermina útig nyúlt, külön bejáratlalt vált legendássá Vurstliként: kör- és hajóhintáival és hintálegényeivel, céllövöldéivel, szálló porával, marasztaló sarával, The Royal Vio nevű mozijával, duplatornyos fényírdájával és horrorjeleneteket prezentáló viaszbabos Plasztikonjával.

Persze népcsalogató mutatványokat már az Állat- és Növényhonosító Társulat idejében, a 19. század utolsó harmadában is behozták a Kertbe, hogy fenn tudják tartani. A mai Nagyszikla helyén állt például egy cirkusz, amíg arrébb, a mai helyére nem telepítették. Előtte az Állatkerti körúton sárga villamos járt, az utcára kihallatszott a Vurstliból a szép muzsikaszó, nyüzsgött a nép, élet volt, zaj, mozgalmasság. Így örökölte meg ezt egy kiváló osztrák akvarellista, bizonyos *Hans Götzinger*, akinek képét éppúgy akkurátus vizsgálat tárgyává tettük, mint a megsárgult hajdani fotókat. Végül megfogamzott a gondolat a Cirkusz és a Körhinta közötti, mára erősen szedett-vedett utcakepékebelien stflushú megsejtítésére. Mert a 2014-es területmegújításunk nyomán mindaz, ami addig a peremre szorultan rejtőzött – az Állatkert gazdasági udvara és környéke –, egyszerre egy nyúlánk terület köze-



Holnemvolt Várudvar a prózai gazdasági udvar helyén

pe lett, és átváltoztatva végre kitarulhat a nagyközönség felé. Az Állatkerti körúton a fürdőnek háttal, a Nagycirkusz és a Körhinta más-más módon kerek tömbje közti sávval szemben állva láthatjuk a hajdani Fisch, majd Royal Vio mozgófényképészet tömbjére rímelő Lovarda korhű homlokzatát és *Helfgott Sámuel* Amerikából 1883-ban hazatelepült gyorsfényképész újjáépített műtermét. Ezt sárkánypár őrzi, harmadik testvérük a Kiscelli Múzeumnál található – hajdan a Lánchíd pesti hídfőjénél őrizték a rakodópartot. A tornyocskás épület most a Holnemvolt Vár kapujaként szolgál. Azon keresztül idén tavasztól már egy állatkerti játszóparkba, intézményileg és területileg ugyan a Fővárosi Állat- és Növénykert részét képező, mégis önálló, külön világba lépünk. És főleg lépnek a célközönségnek számító három-nyolc-tízévesek!

A történelmi vár-együttesek (az egri, budai) szerkezeti logikáját követhetjük kerített falakon, palánkokon belül külső és belső udvarok, várkertek, istállók, műhelyek, palota, karámok során át. Több létesítmény közös, kiterjedt, bekerített övezetére gondolhatunk, amely az eredeti Állatkert és a majd csak két év múlva, a harmadik fejlesztési fázisban 2020-ra elkészülő Pannon Park szabad terei, illetve annak fedett része, a Biodóm között terül el. Beruházói-tervezői szempontból ez a terület a hajdani gazdasági udvar köré szerveződik, ahol 106 éven át istállók, veteményes ágyások, takarmánykonyha, raktárak, műhelyek és az állatkerti dolgozók szoba-konyhás lakásait rejtő ház között leginkább lófogattal hordták az ennivalót a zebrának és az oroszlánnak. Szerencsénkre ezt a lakóházat csakugyan vártornyokra emlékeztető lépcsőházakkal és várkaput idéző bejárattal tervezte meg az első nagy rekonstruk-

cióiban közreműködő *Végh Gyula* városi mérnök, a Kis- és a Nagyszikla, valamint Pálmaházunk egyik alkotója. Azért, hogy ezek az értékes terek is a nagyközönségéi lehessenek, valamennyi háttérfunkciót a lehető legtávolabb költöztettük innen, a Hungária körúthoz. Megkaptuk és műemlékekhez méltóan újítottuk fel az 1895-ben épített ligeti rendőrkaszárnnyát, amelyből kiköltözött legutolsó használója, az Országos Toxikológiai Intézet. Mellé új üzemi és takarmányozási épületeket emeltünk.

Kalandozás a mesék útjain

– Nem üzemeltetői, hanem gyermekközönség-szempontból nézve a Holnemvolt Vár maga lesz a csoda! Leírását érdemes szó szerint idézni: „... a *Holnemvolt Kapun át jutsz be a Platánosba*. (Mindennek saját neve van!) *Amit legelőbb meglátsz, az Bambi szobra Felix Salten emlékművén* (Itt született a Városliget mellett, az Istvánmezőn. A kerámia szobor már kész, a megnyitón avatjuk.) *Itt három út közül választhatsz: a Szórmók* (ők alpakkák, etetni és simogatni lehet őket) *út jobbra visz a Vurstliba, balra vezet a Lovas út a Nyíhangár felé, a középső, Elvarázsolt úton lehet a Várpalánkon át eljutni a Hetedhét Palotához.* (Az a legfőbb attrakció!) *A jobbra eső Szórmók úton egyből a Vurstli szívében muzsikáló, gyönyörűen kifestett falovas, angyalhintós hatalmas Schäffner Körhinta áll, és mellette kistestvérei, a Hattyúforgó, a Forgózó és a Kerekecske, sőt itt van még a Törpekerék, a világ legkisebb óriáskereke. (!!!!) Találatkor táncolnak az évszázados Pörtl Céllövölde mozgó vasfigurái. Felülhetsz a Zsuzsivonatra, a Csiborka Patak és Döbrögi Fája mellett zakatolhatsz a Halastó irányába a Tutajozóhoz. Ott tényleg lehet tutajozni.”*

A topográfia néhány további eleme: Szép Miklós Játszótér, Majorság a Csürrrel és a Pípi-térrel, Patakatlan (szelíd szarvasokkal!), Titokpince, Varázspadlás, Macskaköves Udvar, Beszélő Kút, Sercli Pékség – ez utóbbiak már a Hetedhét Palota körül vagy éppen abban kereshetők fel, méghozzá rendre a Pónikapun, a Manókapun vagy a Hordókapun át. Belépni a Holnemvolt Várba jelenlegi terveink szerint 1000 forintért lehet (az állatkerti jegy majd 3000 forintba kerül, és birtokosa a Várba is átjöhethet). A Holnemvolt Várban azonban már saját fizetőeszköz lesz, a sün (egy sün 200 forint ÁFÁ-val). A mutatóvanyos parkok és a fővárosi játszóházak modelljét követve, felülni valamire, használni egy játékot idődíjas tarifának megfelelő mennyiségű sünökbe kerül. A Holnemvolt Vár egészét kizárólag belépőkből és zsetonokból (bocsánat, sünök) tartjuk fenn, így bérkeretet nem, csak létszámot kértünk a működtetésére.

A Hetedhét Palota négy emeletén életkorukhoz igazodó próbákat állhatnak ki az olvasni még nem tudó óvodások, más-milyeneket az alsósok és a már mindentudó felsősök – oklevelet a végén minden hétprobás kaphat. A palota mindegyik termében más-más magyar mese állathóse, vele igazi állattárs lakik: van Vuklak, Süsü Tér, Doktor Bubó Rendelő, Mekk Elek Műhely, Pompomtér, Brekkberek, Ho-hó Part. „*A Kókutyánál (Istók János műemlék szobra, a Dog) mehatsz be a Sünispotályba is, meglátogathatod a gyógyuló sünököt, rigókat, baglyokat, a befogadott árva peléket, golyákat, aranymálinkókat. Segítheted gyógyításukat. A Sünispotály emeletén a Frakk Teremben ismerheted meg az állatvédelem szabályait, hogyan kell házi kedvenceinket – kutyákat, macskákat, papagájokat, díszhalakat – méltó módon, jól szeretni, aminek ők is örülnek.”*



Ilyen volt, ilyen lett: a Vurstli előtt, a Vurstli helyén



Rekonstruált történelem

– Ez az élénken és mai szellemben animált új mesevilág persze nemcsak épületei, berendezései és útjai révén ágyazódik az egész Állatkert szövetébe, hanem történetileg is. Lassan negyedszázada kivilágló intézményi törekvés, hogy itt megújuljon a régi, pontosabban a régiből legyen az új is: szálljon élet az értékes örökségbe. A mostani, tereket újra és újjal benépesítő igyekezetünkben is ismételt tapasztaljuk, hogy rejtett elemek, összefüggések tárulnak föl hirtelen: a Holnemvolt Vár komplex együttese például összeköttetéseket találó útjaival, közlekedési csatornáival, áramlási irányjaival az Állatkert régi területének is tér- és látványszervező tényezője lesz. És még inkább így lesz – erre kormányhatározat is született már –, ha majd megépül az új cirkuszközpont,

és a mostaninak a helye ugyancsak visszaszáll az Állatkertre.

A Holnemvolt Vár nem üres telekre épült, ellenkezőleg: hitvány építmények, betontömbök sokaságát kellett az útból eltakarítani, a magas örökségértékű házakat megszépíteni, azokba új tartalmat telepíteni. Átlényegülő beltéréivel enyhíti a látogatószám szezonális ingadozását, ami következetes törekvésünk. Másrészt új összefüggésben is bizonyítja *Anthony Gall*, *Kis Péter* modern állatházainak vagy a klasszikusok, *Kós*, *Zrumetzky*, *Neuschloss* s a már említett *Végh Gyula* épületeinek időtálló használhatóságát. Mindeközben az új elrendezés nemcsak őrzi, de szerintem fel is értékeli az amúgy is káprázatos, 1908-ban épült Kőrhintát. Különös értéke a szecessziós homlokzat, meg persze a remek, angyalokkal, paripákkal, hintókkal forgó alkotmány, amely alatt egy

ősi gép rejtőzik. Tervezőjét nem ismerjük, de a stílusjegyek alapján a Budapesten és vidéken megannyi városképi jelentőségű épületet alkotó *Kármán Géza* és *Ullmann Gyula* közös építészirodájának munkájára emlékezteti a hozzáértőket. A Kőrhinta 1994 és 1997 közötti restaurálását *Ráday Mihály* járta ki, a rekonstrukció tervezője *Baliga Kornél* építész volt. A műemléki helyreállítás *Europa Nostra* díjat kapott, de amikor közel negyedszázad és sok éves vidámparki nemtörődomség után átvettük, elszomorító állapotban volt. Beázott, mert a vörösréz fedés már akkor komoly javításra szorult, a stukkódíszek potyogtak a homlokzatról, a mennyezeti secco sok négyzetméteren tönkre ment.

A fő teendőket *Hernádi György* restaurátor mérte fel, ennek alapján kértünk újabb forrást a rekonstrukcióhoz a fővárostól. Gyönyörű lett. Miközben folyt az újabb rekonstrukció, megkerestem Baligát, és megosztottam vele sejtésemet, hogy az épület díszes homlokzata a molnárferenci időkben nem monokróm, hanem színes lehetett. Elfogadta, stílusanalógiák alapján, s ez a színtérkép a Kőrhinta szomszédságába kerülő más épületek és a kerítés színválasztását is eldöntötte (ez utóbbiak *Gall* tervei szerint épültek). Az állatkerti rekonstrukció mostani második fázisában sokmillió forintért felvitt részben laparany, részben aranyfesték díszítés ma élénken csillanó kontrasztját adja az elegáns almazöld és okker minták mogyorófehérbe ágyazott pasztelljének.

Díszére válik az Állatkertnek, a lassanként rendezettebb külsőt öltő Állatkerti Körútnak, a Városligetnek, egész Budapestnek. Vajon véletlen-e, hogy éppen az Európai Unió által a Kulturális Örökség Évének hirdetett 2018-ban szépül újjá? Vagy újjá, a Ligetbe'...? ●